Olli Mäenpää

13.4.2018

Lakivaliokunnalle

Hallituksen esitys laiksi henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 31/2018 vp)

Tehokkaan oikeusturvan takeet

Oikeusturvaa koskevassa sääntelyssä direktiivin 54 artiklan mukaan jäsenvaltioiden on säädettävä, että rekisteröidyllä on oikeus tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin, jos hän katsoo, että rekisterinpitäjä tai henkilötietojen käsittelijä on rikkonut hänen tämän direktiivin nojalla annettuihin säännöksiin perustuvia oikeuksiaan. Muiden keskeiset kieliversioiden mukaan artikla edellyttää tuomioistuimessa toteutettavia tehokkaita oikeussuojakeinoja. Yleislaissa ei erikseen määritellä tällaisia tuomioistuimessa toteutettavia tehokkaita oikeussuojakeinoja.

Voimassa olevaan oikeuteen ei sisälly prosessuaalisia säännöksiä, jotka vastaisivat direktiivin 54 artiklan vaatimuksia ja perustaisivat toteuttamiskelpoisen oikeuden tuomioistuinmenettelyyn. Kun viranomainen käsittelee henkilötietoja, se ei tee valituskelpoisia hallintopäätöksiä, joten valitus hallintotuomioistuimeen ei ole mahdollinen. Hallintoriitamenettelyssä ei taas voida saattaa hallintotuomioistuimen käsiteltäväksi ja arvioitavaksi oikeudenloukkausta, joka tapahtuu henkilötietojen käsittelyssä. Muita toimiva vireillepanokeinoja ei sisälly hallintolainkäyttölakiin.

Tuomioistuinmenettelyssä toteutettavan tehokkaan oikeusturvan toteuttaminen edellyttäisi näin ollen toimivaltaisen tuomioistuimen määrittelyä lailla samoin kuin lakiin nimenomaisesti perustuvaa oikeutta panna vireille tietosuojaloukkauksen tutkimista koskeva asia toimivaltaisessa tuomioistuimessa. Mikäli loukkauksen on tehnyt viranomainen, toimivaltaiseksi tuomioistuimeksi olisi ensi vaiheessa perusteltua säätää hallinto-oikeus. Jokaisella tulisi olla oikeus saattaa viranomaisen menettelyn tai laiminlyönnin lainmukaisuus hallinto-oikeuden arvioitavaksi, jos hän katsoo, että rekisterinpitäjä tai henkilötietojen käsittelijä on rikkonut hänen tämän direktiivin nojalla annettuihin säännöksiin perustuvia oikeuksiaan.

Rikosasioiden tietosuojadirektiivin sisältämä nimenomainen velvollisuus säätää rekisteröidylle oikeus tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin tuomioistuinmenettelyssä on mahdollista toteuttaa vain säätämällä tästä lailla. Tällainen sääntely voi perustua rekisteröidylle säädettyyn oikeuteen vaatia oikaisua rekisterinpitäjältä, jos rekisteröity katsoo, että rekisterinpitäjä tai henkilötietojen käsittelijä on rikkonut hänen tämän direktiivin nojalla annettuihin säännöksiin perustuvia oikeuksiaan.

Rekisterinpitäjälle tulisi säätää velvollisuus antaa ilman aiheetonta viivytystä päätös tällaiseen oikaisuvaatimukseen. Oikaisuvaatimusmenettelystä säädetään hallintolain 7 a luvussa, joten oikaisuvaatimus sopeutuu voimassa olevaan menettelysääntelyyn, eikä edellytä lisäsääntelyä.

Mikäli rekisteröity ei ole tyytyväinen rekisterinpitäjänä toimivan viranomaisen oikaisuvaatimukseen antamaan päätökseen, hän voi käytännössä toteuttaa direktiivissä tarkoitetun oikeutensa tehokkaaseen oikeussuojaan tuomioistuinmenettelyssä hakemalla päätökseen muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen. Valitusmenettelyssä tulee noudatettavaksi hallintolainkäyttölaki, joten tältäkään osin ei poikettaisi normaaliprosessista.

Luonnosteltua tehokkaan oikeusturvan mallia voitaisiin soveltaa myös säädettäessä ehdotetussa tietosuojalaissa (HE 9/2018 vp) yleisen tietosuoja-asetuksen 79 artiklan 1 kohdan edellyttämä oikeus tehokkaaseen oikeusturvaan tuomioistuinmenettelyssä. Oikaisuvaatimusmenettely ja valitus hallinto-oikeuteen on kohdennettavissa myös tilanteisiin, joissa rekisterinpitäjä ei ole viranomainen.

Hallinto-oikeuden arvioitavaksi tulee valituksen johdosta se, onko tietosuoja-asetuksen määrittelemiä vaatimuksia noudatettu rekisterinpitäjän toiminnassa. Tämä on linjassa sen kanssa, että hallinto-oikeuteen valitetaan myös hallinnollisesta sakosta, jonka tietosuojaviranomainen voi määrätä tietosuoja-asetuksen rikkomisesta.